

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

TRƯỜNG THỊ XUÂN

**NGHIÊN CỨU SỬ DỤNG KIẾN THỨC BẢN ĐỊA CỦA
ĐỒNG BÀO DÂN TỘC THIỂU SỐ TRONG SẢN XUẤT
NÔNG NGHIỆP TẠI HUYỆN BA BÈ TỈNH BẮC KẠN
NHẪM THÍCH ỨNG VỚI BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU**

LUẬN VĂN THẠC SĨ PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN

THÁI NGUYÊN - 2019

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

TRƯỜNG THỊ XUÂN

**NGHIÊN CỨU SỬ DỤNG KIẾN THỨC BẢN ĐỊA CỦA
ĐỒNG BÀO DÂN TỘC THIỂU SỐ TRONG SẢN XUẤT
NÔNG NGHIỆP TẠI HUYỆN BA BÈ TỈNH BẮC KẠN
NHẪM THÍCH ỨNG VỚI BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU**

Ngành: Phát triển nông thôn

Mã số ngành: 8.62.01.18

LUẬN VĂN THẠC SĨ PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN

Người hướng dẫn khoa học: TS. KIỀU THỊ THU HƯƠNG

THÁI NGUYÊN - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan bản luận văn tốt nghiệp này là công trình nghiên cứu thực sự của cá nhân tôi, được thực hiện trên cơ sở nghiên cứu lý thuyết, nghiên cứu khảo sát và phân tích từ thực tiễn dưới sự hướng dẫn khoa học của **TS. Kiều Thị Thu Hương**.

Tôi cam đoan rằng, mọi sự giúp đỡ cho việc thực hiện luận văn này đã được cảm ơn và các thông tin trích dẫn trong luận văn đều được chỉ rõ nguồn gốc. Tôi xin cam đoan rằng số liệu và kết quả nghiên cứu được trình bày trong luận văn này là hoàn toàn trung thực, phần trích dẫn tài liệu tham khảo đều được ghi rõ nguồn gốc.

Thái Nguyên, ngày 28 tháng 3 năm 2019

Tác giả luận văn

Trương Thị Xuân

LỜI CẢM ƠN

Sau quá trình học tập và rèn luyện tại trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên, tôi đã hoàn thành nhiệm vụ học tập của mình và đã có được những kiến thức nhất định. Để có kết quả này, ngoài sự nỗ lực phấn đấu của bản thân, cùng với sự giúp đỡ của các tổ chức và quý thầy cô, tôi chân thành cảm ơn:

Với lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc, tôi xin chân thành cảm ơn **TS. Kiều Thị Thu Hương** cùng các thầy, cô trong Khoa Kinh tế - Phát triển nông thôn, Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên đã tận tâm hướng dẫn, giúp đỡ, động viên tôi học tập, nghiên cứu khoa học và thực hiện luận văn, đã dìu dắt tôi từng bước trưởng thành trong chuyên môn cũng như trong cuộc sống.

Để hoàn thành đề tài này tôi xin gửi lời cảm ơn tới UBND Huyện Ba Bể, Phòng Nông nghiệp & PTNT huyện, Chi Cục thống kê huyện Ba Bể, UBND xã Khang Linh, UBND xã Nam Mẫu, UBND xã Quảng Khê cùng bà con nông dân nơi tôi thực hiện đề tài, đã tạo điều kiện cho tôi thu thập các thông tin thứ cấp và sơ cấp cần thiết phục vụ cho đề tài này.

Cuối cùng, tôi xin chân thành cảm ơn đến gia đình, người thân và bạn bè đã động viên, giúp đỡ cho tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu đề tài này.

Tuy bản thân tôi đã nỗ lực cố gắng trong suốt quá trình học nhưng do thời gian, kiến thức, kinh nghiệm của bản thân còn hạn chế nên đề tài không tránh được những sai sót. Kính mong nhận được sự giúp đỡ, đóng góp ý kiến và chỉ dẫn thêm của quý thầy cô để đề tài được hoàn thiện hơn.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 15 tháng 3 năm 2019

Học viên

Trương Thị Xuân

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT	vi
TRÍCH YẾU LUẬN VĂN.....	viii
PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Mục tiêu của đề tài	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
4. Những đóng góp mới, ý nghĩa, khoa học và thực tiễn của đề tài	4
Chương 1: CƠ SỞ KHOA HỌC CỦA ĐỀ TÀI.....	6
1.1. Cơ sở lý luận các vấn đề nghiên cứu	6
1.1.1. Các khái niệm liên quan đến biến đổi khí hậu	6
1.1.2. Thích ứng với biến đổi khí hậu	7
1.1.3. Khái niệm về kiến thức bản địa và sử dụng kiến thức bản địa, hay tri thức bản địa trong thích ứng với biến đổi khí hậu	9
1.2. Cơ sở thực tiễn về các vấn đề nghiên cứu.....	12
1.2.1. Kết quả nghiên cứu BĐKH trên thế giới	12
1.2.2. Kết quả nghiên cứu biến đổi khí hậu ở Việt Nam	14
1.2.3. Tác động của biến đổi khí hậu tại Huyện Ba Bể.....	15
1.3. Tổng quan các công trình nghiên cứu về kiến thức bản địa trong ứng phó với BĐKH vùng đồng bào dân tộc thiểu số.....	17
1.4. Bài học kinh nghiệm cho đề tài nghiên cứu.....	18
Chương 2: ĐẶC ĐIỂM ĐỊA BÀN VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	20
2.1. Đặc điểm địa bàn nghiên cứu.....	20
2.1.1. Điều kiện tự nhiên.....	20

2.1.2. Điều kiện kinh tế - xã hội	23
2.1.3. Đặc điểm của ba xã nghiên cứu	27
2.2. Nội dung nghiên cứu	34
2.3. Phương pháp nghiên cứu.....	34
2.3.1. Phương pháp thu thập số liệu.....	34
2.4. Hệ thống chỉ tiêu nghiên cứu	37
Chương 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN.....	38
3.1. Đặc điểm của nhóm hộ nghiên cứu.....	38
3.1.1 Một số đặc điểm cơ bản của hộ điều tra	38
3.1.2. Cơ cấu thu nhập của nhóm hộ điều tra.....	42
3.1.3. Đánh giá các chủ trương chính sách hỗ trợ người dân sử dụng các KTBD của đồng bào dân tộc thiểu số trong sản xuất nông nghiệp nhằm thích ứng với BĐKH.....	43
3.2. Thực trạng biểu hiện, tác động của BĐKH đến sản xuất nông nghiệp tại 3 xã nghiên cứu trong năm 2017	45
3.2.1. Sự thay đổi về lượng mưa	45
3.2.2. Sự thay đổi về nhiệt độ.....	46
3.2.3. Tác động của BĐKH ảnh hưởng đến đất sản xuất nông nghiệp	48
3.2.4. Tác động của BĐKH đến sinh trưởng phát triển của cây trồng....	50
3.2.5. Tình hình sâu, bệnh trên cây trồng nông nghiệp tại 3 xã nghiên cứu năm 2017.....	51
3.2.6. Tác động của BĐKH đến quá trình canh tác sản xuất nông nghiệp trên địa bàn nghiên cứu.....	53
3.2.7. Đánh giá của hộ nghiên cứu về ảnh hưởng của BĐKH đến năng suất cây trồng.....	54
3.2.8. Tác động của BĐKH đến hiệu quả sản xuất Nông nghiệp	54
3.3.2. Kết quả, hiệu quả một số hoạt động thích ứng với biến đổi khí hậu	58

3.3.4. Tổng hợp các kiến thức bản địa trong dự báo thời tiết của bà con nhân dân tại 3 xã nghiên cứu thể hiện trong bản 3.16	70
3.4. Yếu tố tác động đến lựa chọn hoạt động thích ứng với hiện tượng BĐKH của hộ trong sản xuất nông nghiệp tại ba xã nghiên cứu	72
3.4.1. Các yếu tố bên ngoài	72
3.4.2. Về xã hội	74
3.5. Những thuận lợi và khó khăn của người dân trong việc vận dụng các kiến thức bản địa trong thích ứng với BĐKH.....	78
3.5.1. Thuận lợi	78
3.5.2. Khó khăn	79
3.6. Các đề xuất giải pháp phát triển kiến thức bản địa của người dân tộc thiểu số trong thích ứng với BĐKH.....	83
3.6.1. Xây dựng hệ thống thủy lợi điều tiết nước hợp lý	83
3.6.2. Chuyển dịch cơ cấu cây trồng, quy hoạch vùng sản xuất thích ứng với vùng	83
3.6.3. Một số ý kiến đề xuất để phát triển sản xuất nông nghiệp trong thời gian tới	83
KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ	86
TÀI LIỆU THAM KHẢO	90
PHỤ LỤC	93

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

ADB	: Ngân hàng phát triển Châu á
ADC	: Trung tâm nghiên cứu phát triển Nông – Lâm nghiệp miền núi
BĐKH	: Biến đổi khí hậu
BVTV	: Bảo vệ thực vật
ĐVT	: Đơn vị tính
EU	: Liên minh Châu Âu
HTXNN	: Hợp tác xã nông nghiệp
IIRR	: Viện Nghiên cứu Quốc tế
IPCC	: Tổ chức nghiên cứu liên Chính phủ về biến đổi khí hậu của Liên hiệp quốc
ISDC	: Tổ chức chiến lược cắt giảm thảm họa của Liên hiệp Quốc
KHKTTV	: Khoa học kỹ thuật thủy văn
KTBD	: Kiến thức bản địa
LHQ	: Liên hiệp quốc
TTCN	: Tiểu thủ công nghiệp
PTNT	: Phát triển nông thôn
UBND	: Ủy ban nhân dân
UNFCCC	: Công ước khung của Liên hiệp quốc về biến đổi khí hậu

Chú thích: Tên giống, tên đường không phải là từ viết tắt.

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1.	Phân loại đất theo mục đích sử dụng tại huyện Ba Bể năm 2017	23
Bảng 2.2.	Diện tích, dân số huyện Ba Bể theo từng xã năm 2017 ...	24
Bảng 2.3.	Lao động trong các hoạt động xã hội huyện Ba Bể năm 2017.	25
Bảng 2.4.	Diện tích sản xuất nông nghiệp của huyện Ba Bể (2013 – 2017).....	26
Bảng 2.5.	Một số chỉ tiêu xã hội chính của ba xã nghiên cứu, năm 2017.	28
Bảng 2.6.	Lao động, việc làm tại 3 xã nghiên cứu năm 2017.....	30
Bảng 2.7:	Diện tích đất đai của 3 xã năm 2017	31
Bảng 2.8.	Tỷ trọng nguồn thu của ba xã nghiên cứu, năm 2017	32
Bảng 2.9.	Diện tích, năng suất, sản lượng nông nghiệp tại 3 xã năm 2017	33
Bảng 3.1.	Một số đặc điểm cơ bản của hộ điều tra tại ba xã nghiên cứu năm 2017.....	38
Bảng 3.2:	Một số nguồn thu nhập cơ bản của hộ điều tra tại ba xã nghiên cứu năm 2017.....	42
Bảng 3.3.	Sự thay đổi lượng mưa trung bình tại ba xã nghiên cứu, giai đoạn 2013- 2017	45
Bảng 3.4.	Đánh giá của nông dân về lượng mưa năm 2017	46
Bảng 3.5.	Tình hình nhiệt độ của ba xã nghiên cứu, giai đoạn 2013-2017	47
Bảng 3.6.	Đánh giá của hộ điều tra về sự thay đổi nhiệt độ năm 2017.....	48
Bảng 3.7.	Mức độ ảnh hưởng của BĐKH đến đất sản xuất nông nghiệp của các hộ điều tra năm 2017	49
Bảng 3.8.	Tác động BĐKH đến sự sinh trưởng phát triển của cây nông nghiệp của hộ điều tra năm 2017	50

Bảng 3.9.	Số lần sâu bệnh xuất hiện trên cây trồng nông nghiệp / vụ của hộ điều tra năm 2017.....	51
Bảng 3.10.	Đánh giá của hộ điều tra về ảnh hưởng của BĐKH đến năng suất nông nghiệp năm 2017	54
Bảng 3.11.	So sánh hiệu quả sản xuất nông nghiệp trên khu đất bị ảnh hưởng và không bị ảnh hưởng bởi BĐKH năm 2017	55
Bảng 3.12.	Mức độ sử dụng số lượng hoạt động thích ứng với BĐKH trong sản xuất nông nghiệp tại ba xã nghiên cứu, năm 2017.....	57
Bảng 3.13.	Tổng hợp các giống cây trồng, vật nuôi bản địa được sử dụng để thích ứng sản xuất nông nghiệp trên địa bàn 3 xã nghiên cứu.....	58
Bảng 3.14.	Kết quả, hiệu quả một số hoạt động thích ứng với hiện tượng BĐKH trong sản xuất nông nghiệp tại vùng nghiên cứu năm 2017.....	66
Bảng 3.15:	Tổng hợp một số biện pháp dân gian trong kỹ thuật trồng, chăm sóc và phòng chống sâu bệnh bằng kiến thức bản địa tại vùng nghiên cứu.....	68
Bảng 3.16:	Bảng tổng hợp kinh nghiệm trong dự báo thời tiết của bà con dân tộc thiểu số vùng nghiên cứu	70
Bảng 3.17.	Các yếu tố tác động đến lựa chọn, áp dụng các hoạt động thích ứng với hiện tượng BĐKH của hộ sản xuất nông nghiệp ở địa bàn nghiên cứu.....	76